

Porteføljeplan for Velferd, kultur og samfunn

INNHOOLD

PUBLISERT 2. NOV. 2022 | OPPDATERT 24. MARS 2025

Prioriteringer

Faglige og teknologiske prioriteringer

Fler- og tverrfaglighet

De store samfunnsutfordringene har til felles at de består av sammensatte problemer uten åpenbare løsninger som de enkelte fagområdene og sektorene kan finne ut av på egenhånd. Samfunnsvitenskap, inkl. rettsvitenskap, humaniora, helsefag og teknologiske fag må derfor alle bidra på porteføljens områder, både alene og i samarbeid på tvers av fag og fagområder. Tverrfaglig samarbeid er ikke et mål i seg selv eller et generelt krav til all forskning, det er et middel og må sees i lys av hvilke forskningsspørsmål som ønskes belyst og besvart.

Særskilte fagområder

Det er fortsatt behov for mer kunnskap om rettslige dimensjoner på porteføljens områder, både når det gjelder på et praksisnivå, politikktutvikling og kunnskapsgrunnlaget generelt. Det samme gjelder for humaniora. Porteføljen har i tråd med Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora ansvar for å styrke humanistisk forskning på sine områder. En begrunnelse er at humanistiske perspektiver er underutnyttet i det å få fram et nødvendig bredt kunnskapsgrunnlag for politiske veivalg i møtet med store samfunnsutfordringer. Særlig på arbeids- og velferdsområdet er det behov for økt innslag av humaniora, mens rettsvitenskapelig dimensjoner med fordel kan trekkes mer inn i hele bredden av porteføljen.

Høy kvalitet og teoretisk og metodisk mangfold

Porteføljestyret ønsker å legge til rette for, og prioritere, forskning av høy kvalitet, teoretisk og metodisk mangfold og fornyelse i porteføljen. Dette kan øke sjansene for å få gode og relevante svar på de utfordringene vi som samfunn og individer står ovenfor. Det innebærer blant annet å åpne opp, etterspørre og legge til rette for ulike, nye forskningsperspektiver og -metoder. Det er slik sett underordnet om de enkelte prosjektene er én-faglige og én-metodiske, eller flerfaglige og flermetodiske. Porteføljestyret vil fortsatt etterspørre bruk av registerdata og annen stordata, effektstudier og andre kvantitative metoder, men vil også sørge for at ulike kvalitative metoder etterspørres og anvendes. Det sentrale er likevel, at valg av metode/r, så vel som brukerinvolvering og annet mht. metodisk design, må begrunnes i prosjektenes problemstillinger, mål og tematikker.

Effekt- og metodestudier

Sentrale brukere etterspør kunnskap om virkninger og effekter av ordninger, tiltak og politikk på så vel arbeidsmarkedet som velferds-, medie- og kultursektorene. Dette er utfordrende og krevende – hva er det som faktisk virker og hva slags effekter lar se måle? Uten at dette vil gjelde all forskning som porteføljestyret ønsker iverksatt i årene framover, vil man styrke kunnskap om effekter, på to måter:

- Støtte studier som tar sikte på å bruke metoder som kan måle, utvikle og vurdere effekter implementering, utbredelse og kostnadseffektivitet av ulike tiltak og ordninger i samfunnet. Dette kan være både studier som bruker loddtrekning eller andre eksperimentelle design og ulike implementeringsstudier av både kvantitative og kvalitative art – og kombinasjoner av disse. Porteføljestyret vil vurdere behovet for ev. større satsinger og samarbeid om metodeutvikling og infrastrukturtiltak når det gjeld å fremme studier som tar sikte på å måle effekt.
- Støtte studier som øker kunnskapen om hvordan måle virkninger og effekter og metodeutvikling i seg selv: Hva fanger slike målinger faktisk opp, hvordan isolere årsaker, hvilke metodiske grep fungerer hvor?

Tematiske prioriteringer

Det er klare forskningsbehov som må møtes, dersom porteføljen skal kunne nå samfunns- og brukermålene. Porteføljestyret har fire overordnede temaområder for investeringer i forskning, som til sammen vil gi viktig kunnskap om de samfunnsutfordringene som ble beskrevet i forrige kapittel:

1. Velferdssamfunnets sosiale, politiske, kulturelle og økonomiske bærekraft
2. Et velfungerende, omstillingsdyktig og inkluderende arbeidsliv
3. Ulikhet, utenforskap og inkludering
4. Medier, kultur og mangfold

Som omtalt under utfordringer, vil porteføljen i tillegg trekke inn to gjennomgående temaområder:

- Digitalisering og teknologi
- Klima og miljø

Teknologiutvikling og klima- og miljøutfordringer vil spille vesentlige roller i samfunnsutviklingen framover. Porteføljen skal ikke investere i ren teknologisk forskning eller klima- og miljøforskning, men vektlegger klima, miljø og teknologisk som viktige dimensjoner og kontekster for deler av både samfunnsutfordringene og forskningen i porteføljen. Også andre globale dimensjoner – krig og pandemier er våren 2022 nærliggende - vil selvsagt ha store innvirkninger på samfunn og kultur og forskningen om dette.

De overordnede tematiske prioriteringene og gjennomgående dimensjonene rammer inn mer konkrete prioriteringer for forskningen. Prioriteringene griper både inn i hverandre og i samfunnsutfordringene, og forskning om konkrete tematikker kan gi kunnskap som er relevant for flere hovedtemaer og flere utfordringer.

Hovedtema 1: Velferdssamfunnets sosiale, politiske, kulturelle og økonomiske bærekraft

Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Velferdsordningenes finansiering, herunder inkludering i arbeidsliv- og marked for ulike grupper, skatt og fordeling. Dette omfatter både offentlig, ideell og privat velferd.
- Legitimitet for, tillit til, og oppslutning om velferdssamfunnets politiske, juridiske og praktiske institusjoner, endringer i disse, sammedienes og offentlighetens rolle i dette.
- Endret befolkningssammensetning og nye familiemønstre. Befolkningen blir mer kulturelt, religiøst og etnisk heterogen, bl.a. gjennom ulike former for migrasjon og at antall eldre øker, det blir flere aleneboende og fødselstallene synker. Aktuelle temaer inkluderer konsekvenser for oppvekst, arbeidsliv, pensjon, velferdsytelser og samfunnsøkonomi – og for velstand, livskvalitet, kultur og sosiale relasjoner.
- Velferdstjenestenes profesjoner, effektivitet, organisering og praksis, og behov for arbeidskraft. Temaer omfatter samhandling mellom helse- og velferdstjenestene på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer, deres robusthet og evne til å håndtere nasjonale og internasjonale kriser, samt konsekvenser av slike. Konsekvenser av bruk av velferdsteknologi og annen innovasjon i offentlig sektor.
- Forholdet mellom (lov)rettigheter og det politiske handlingsrommet i velferdssektoren og rettighetene til enkeltindivider og enkeltinstitusjoner i lys av reguleringer.
- Betydningen av det grønne skiftet for velferdssamfunnets organisering og bærekraft, håndtering av energifattigdom.

Hovedtema 2: Et velfungerende, omstillingsdyktig og inkluderende arbeidsliv

Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Kjønnslikestilling og kjønnsdelt arbeidsmarked. Barrierer og muligheter for inkludering av personer med innvandrerbakgrunn, funksjonsnedsettelse og helseutfordringer og andre særlig utsatte grupper i arbeidsliv og -marked. Håndtering av mangfold på arbeidsplassene.
- Lagdelte arbeidsmarkeder og nye tilknytningsformer til arbeidsliv og konsekvensene for norsk arbeidslivsmodell, herunder lønnsdannelse, trepartssamarbeid og kollektiv organisering, sosial og økonomisk likhet/ulikhet, arbeidslivskriminalitet og rettslige reguleringer og handlingsrom. Muligheter og utfordringer i sirkulasjons- og plattformøkonomien. Arbeidsinnvandring.
- Arbeidsliv og arbeidsmarkedets virkemåte generelt, herunder arbeidsmiljø og hva som fremmer arbeidshelse og som får folk til å stå lenger i arbeid før pensjonering, jf. demografiske endringer, inkluderings-, ekskluderings- og utstøtningsprosesser i arbeidsliv og -marked.
- Teknologisk og miljømessig omstilling av næringer, bedrifter, tjenester og ansattes kompetanse. Virkninger av digitalisering, automatisering og robotisering. Nye former for tilknytning til arbeidsliv og -marked og konsekvenser for arbeidsmiljø, kompetansekrav, livslang læring og levekår. Endrede økonomiske og teknologiske rammebetingelser for medie- og kulturproduksjon og for konsum.
- Grønt skifte i arbeids- og næringsliv: Virksomhetens omstillingsevne og strategier for å nå bærekraftmålene. Konsekvenser for arbeidsliv og -marked, ulikhet og velferdsstatens økonomiske bærekraft.

Hovedtema 3: Ulikhet, utenforskap og inkludering

Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Ulike former for sosial og økonomisk ulikhet, lagdeling og utenforskap, omfang, årsaker og konsekvenser. Aktuelle temaer inkluderer metoder for måling av ulikhet og fattigdom og av tiltak som virker – og ikke virker, samt studier av målgruppens erfaringer.
- Likestilling og ikke-diskriminering på ulike samfunnsområder.
- Barn og unges oppvekstvilkår. Familie og fertilitet. Barnefattigdom, sosial ekskludering og annet utenforskap og et tilsynelatende økende sammenfall mellom dette og innvandrerbakgrunn. Barns hverdagsliv, deltakelse i sivilsamfunn, demokratisk medvirkning og kultur- og mediebruk. Barn i urfolks- og minoritetsgruppers mulighet til å bevare egen identitet og kultur og samtidig delta i øvrige samfunnet.
- Forebygging og bekjempelse av vold, overgrep og annen kriminalitet. Betydningen av digitale medier og teknologisk utvikling.
- Ulike befolkningsgruppers (som urfolk, nasjonale og andre minoriteter, flyktninger, personer med funksjonsnedsettelse o.a.) deltakelse i arbeidsliv, kultur, sivilsamfunn, politikk, offentlighet, frivillighet og mediebruk.
- Forutsetninger og tiltak for en vellykket integrering i samfunnet – for ulike grupper med ulike forutsetninger og ulike interesser på ulike samfunnsarenaer.
- Koblinger mellom innvandringsregulering og nasjonal integreringspolitikk og konsekvenser av dette, samt forholdet mellom jus og politikk på migrasjons- og integreringsfeltet.
- Økonomiske, politiske, juridiske sosiale og kulturelle dimensjoner ved samfunnsmessig inkludering og ekskludering og genere deltakelse.
- Nye sosiale og kulturelle skiller, deltakelse og utenforskap grunnet digitalisering, teknologi, og medie- og kulturbruk: Betydningen av alder, kompetanse, helse, geografi, språk og økonomi.
- Miljøforringelser og det grønne skiftets betydning for ulikhet og inkludering. Fordelingseffekter av klima- og miljøpolitikk. Ulikhet som barriere for klimapolitisk endring.

Hovedtema 4: Medier, kultur og mangfold

Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Individ-, gruppe- og fellesverdier: Det kulturelt og religiøst mangfoldige samfunnet, polarisering, segregering og utenforskap. Temaet omfatter også kulturlivets, kunstens og medienes rolle i dette og andre tematikker knyttet til samfunnets sammenhengskraft.
- Betydningen og forståelsen av mangfold, herunder urfolk og minoriteter, i kunst- og kulturliv og mediesektoren, både på produsent- og konsumentensiden.
- Konsekvenser av ny teknologi for utviklingen av en bredt informert og kritisk offentlighet. Aktuelle temaer kan inkludere studier av reguleringer av mediemarked og offentlighet i en mer globalisert medievirkelighet, konsekvenser av økonomiske rammer, digitalisering og ny medieteknologi for en bærekraftig mediebransje og kultursektor, men også for hverdagsliv, samhandling og sosiale relasjoner.
- Mediers rolle i politikk og offentlighet: Dette handler om politiske, geografiske, sosiale og kulturelle skiller, tillit og legitimitet. Framveksten av nye, digitale skiller og deltakelse i offentlig debatt og kultur, i tillegg til utfordringer knyttet til medier og demokratiets forutsetninger, makt og kontroll.
- Endringer i individers, gruppers og samfunns kultur og verdsettelse, holdninger og atferd knyttet til klimaendringer og -tilpasning og andre miljøutfordringer, sosiale og andre skiller i dette. Forholdet mellom kultur og natur.

Under disse temaområdene vil ytterligere, konkrete prioriteringer kunne spesifiseres i porteføljestyrets treårige investeringsplaner og i utlysningene av forskningsmidler.

Relevans for norske samfunnsforhold

Forskningen omhandler primært forhold i eller med relevans for Norge, eller der norske forhold er en del av internasjonalt komparative studier. Samtidig spiller internasjonale forhold sterkt inn på norsk samfunn og kultur, politikk og økonomi – eksempelvis overnasjonale avtaler, oljepris, migrasjon, globale medier og epidemier. Forskning som finansieres internasjonalt vil kunne bidra til å se norske tiltak, løsninger og strukturer opp mot internasjonale forhold.

Prioriterte anvendelsesområder

Forskningen i porteføljen er tematisk bred, og kunnskapen vil kunne ha mange interessenter og anvendelsesområder – i første rekke arbeids-, velferds-, kultur- og mediesektorene og de respektive politikkområder og departementer. Porteføljestyret vil også framover understreke nødvendigheten av forskningens relevans, anvendbarhet, og verdi i bred forstand. Det er videre et prioritert mål at forskningen samtidig skal gi ny kunnskap om grunnlagsproblemer på porteføljens områder og få betydning for utviklingen i fag, teorier og metoder, nasjonalt og internasjonalt, og i tillegg levere kunnskap til allmennhet og offentlig debatt. Denne porteføljen bidrar hovedsakelig med bred, sektorovergripende kunnskapsutvikling, med anvendelser på mange nivåer og på tvers av sektorer. Ikke minst viktig er kunnskapsutviklingen som er rettet mot prioriterte politikkområder og sektorer, hvor porteføljen skal bygge

kunnskap med relevans for politikktutforming, forvaltning og praksisfeltene – og det offentlige ordskiftet.

En oppmerksomhet mot forskningens relevans og samfunnsnytte innebærer at det er viktig å stimulere og legge til rette for ulike former for formidling og kommunikasjon av forskningen til brukere og offentligheten.

Strukturelle prioriteringer

Variert virkemiddelbruk

Porteføljestyret vil også framover legge til rette for ulike typer kunnskapsproduksjon, fra grunnleggende forskning via handlingsrettet og anvendt forskning, til forskning med brukerinvolvering og tett kobling til praksisfeltet, innovasjon og implementering. Det er også behov for å sikre relevant infrastruktur og større tverrfaglige satsinger innenfor porteføljens område. Selv om det er overlapp og glidende grenser mellom grunnleggende og mer anvendt forskning, er mye av forskningen på velferd, arbeids-, medie- og kultursektorområdene handlingsrettet, mens den allmenne kulturforskningen oftere har karakter av strategisk grunnforskning på viktige samfunnsområder. Høy kvalitet på forskningen er uansett et krav for å få støtte. At forskningen tilfredsstiller alle forskningsetiske krav og bestemmelser er en selvfølge.

Porteføljestyret vil også prioritere finansiering av forskermobilitet og samarbeid, nasjonalt og internasjonalt. Eksponering mot utenlandske fagmiljøer og internasjonale strømninger, internasjonal kunnskapsdeling og publisering kan øke den vitenskapelige kvaliteten og gi nye impulser.

Porteføljen vil også være åpen for å støtte kunnskapsoppsummeringer og andre tiltak som vil styrke kommunikasjonen og samarbeidet mellom forskere, brukere og allmennheten. Det er viktig å øke kunnskapen om hva som skal til for at forskningen etterspørres og tas i bruk, og hvordan samarbeid med og medvirkning fra ulike typer brukere i forskningen vil kunne styrke forskningens relevans og kvalitet. Brukerinvolvering vil ikke være et generelt krav til prosjekter i porteføljen, men anbefales dersom det er fruktbart ut fra det enkelte prosjektets mål, problemstillinger og spørsmål.

Porteføljestyret er seg bevisst at tildelinger av forskningsmidler påvirker forskningsmiljøenes bærekraft og utvikling, og at noen sterke miljøer blir ytterligere styrket gjennom porteføljens investeringer. I de enkelte utlysninger er det søknadenes kvalitet og relevans som bestemmer tildelingene av forskningsmidler. Porteføljestyret vil også strategisk investere i forskning på viktige samfunnsområder med klare kunnskapsbehov, men som har liten FoU-virksomhet. På slike områder hvor det er få forskere og lite volum, få søknader om forskningsmidler, ofte med middels kvalitet o.l., vil porteføljestyret vurdere ulike tiltak for styrke kvalitet og kapasitet.

Konkrete prioriteringer mellom virkemidler og andre krav og føringer vil komme i investeringsplaner og utlysninger.

Kjønns- og mangfoldsdimensjoner i forskningen

Kjønn og mangfold er sentrale problemstillinger og tematikker innenfor de samfunnsområdene som porteføljen omfatter. Der det relevant, må forskningen i porteføljen integrere kjønns- og mangfoldsperspektiver i analysene.

Forskningsmiljøer som søker støtte bør tilstrebe en best mulig kjønnsbalanse i forskergruppene, og se på muligheter for økt mangfold generelt. Porteføljestyret vil så langt mulig følge utviklingen i porteføljen med hensyn til kjønnsbalanse og mangfold, og innrette virkemidlene etter dette.

Åpen forskning

Med åpen forskning endres måten forskningen utføres, deles og vurderes på. Åpen forskning kommer stadig høyere på den nasjonale og internasjonale forskningspolitiske dagsordenen, og porteføljestyret vil følge Forskningsrådets anbefalinger og praksis på alle relevante områder for porteføljen. Indikatorer for hvordan porteføljen bidrar til åpen forskning kan være i hvilken grad forskning i porteføljen resulterer i åpne publikasjoner og åpne datasett, populærvitenskapelige framstillinger og kunnskapsoppsummeringer, og i hvilket omfang forskningen anvendes i undervisning, politikktutforming og forvaltning, samt grad av brukermedvirkning i prosjekter.

Internasjonalt samarbeid

Det er naturlig å fokusere mest på Horisont Europa, med hensyn til synergier og samarbeid, jf. kapittel 4.5. Imidlertid er portefølje tematiske prioriteringer svært relevante også for forskningssamarbeid med forskere og -miljøer i land i og utenfor Europa via andre kanaler. Spesielt relevant i denne sammenheng er nordisk samarbeid gjennom NordForsk, bl.a. når det gjelder nordisk komparativ forskning, samarbeid med andre forskningsråd i Europa om fellesutlysninger og andre aktiviteter gjennom eksisterende eller nye fora, og gjennom andre EU-programmer Norge deltar gjennom EØS-avtalen. Multi- og bilateralt samarbeid med Norges ni viktigste samarbeidsland utenfor Europa, som beskrevet i Regjeringens Panoramastrategi, er også en viktig føring. I Forskningsrådets handlingsplan for internasjonalisering omtales viktigheten av å støtte nasjoner globalt som ikke har store forsknings- og innovasjonsressurser.

Prioriteringer i forholdet til EUs rammeprogram (Horisont Europa)

Samspillet mellom den nasjonale og europeiske konkurransearenaen er viktig, og innsatsen på porteføljens områder må ses i sammenheng med både europeiske og øvrige internasjonale programmer og satsinger. Porteføljestyret vil konkret vurdere om VELKUSAM-utlysningene skal komme istedenfor, eller i tillegg til, utlysninger innenfor Horisont Europa med samme tematikker. Særnorske problemstillinger på porteføljens områder må uansett etterspørres og finansieres av Forskningsrådet.

De mest relevante *tematiske* utlysningene for denne porteføljen finnes i Horisont Europas søyle 2 "Globale utfordringer og konkurransedyktig europeisk næringsliv", i klyngen "Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn". Klyngen er delt inn i tre områder "Demokrati og styring", "Europeisk kulturarv og kulturelle og kreative næringer" samt "Sosiale og økonomiske transformasjoner". tillegg vil jo ERC-prosjekter være relevante for å telle med i porteføljen.

Det er fire generelle strategier for hvordan Forskningsrådets investeringer tar hensyn til den europeiske og internasjonale arena: *Kvalifisere; Forsterke; Forskyve i tid; og Mulig arbeidsdeling:*

- De nasjonale satsingene skal bidra til å kvalifisere norske aktører til å konkurrere på internasjonale arenaer. En slik strategi vil være åpenbar på områder der Norge har små og fragmenterte miljøer som strever med å hevde seg i den internasjonale forskningsfronten.
- De nasjonale investeringene bør innrettes slik at de best mulig kan bygge videre på resultatene fra den internasjonale porteføljen.
- For å utnytte den tilgjengelige kapasiteten hos norske forskningsinstitusjoner best mulig blir det viktig å planlegge tidspunkt for nasjonale utlysninger slik at de ikke overlapper i tid med tilsvarende utlysninger i Horisont Europa.
- Dersom europeiske og andre internasjonale satsinger skulle dekke Norges kunnskapsbehov og involvere norske aktører på en så god måte at nødvendig nasjonal kompetanse blir sikret, kan porteføljestyrene velge å skalere ned eller droppe nasjonale utlysninger på slike områder.

Hvilke av disse strategiene som er mest relevante for porteføljestyret for Velferd, kultur og samfunn å – eventuelt – ta i bruk, vil avhenge av tematikk og annen innretning av arbeidsprogrammene i Horisont Europa. Porteføljestyret vil holde seg orientert om utviklingen i rammeprogrammet og norsk deltakelse i dette for å sikre et godt samspill med den nasjonale aktiviteten.

[← Forrige side](#)

[Neste side →](#)

Meldinger ved utskriftstidspunkt 3. mai 2025, kl. 18.40 CEST

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.